

ПЕДАГОГІЧНІ ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЯ АГРЕСІЇ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

А Розглядається проблема зростання рівня агресивності в молодіжному середовищі, досліджуються фактори, що можуть впливати на їх розвиток, визначаються педагогічно доцільні методи профілактики цих девіацій.

Ключові слова: соціалізація, адаптація, агресія, наркоманія, алкоголізм, педагогічний вплив.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Проблема агресивності у сучасному суспільстві сьогодні набуває особливої актуальності. Це викликано багатьма причинами, серед яких можна відзначити негативний вплив засобів масової інформації (ЗМІ), які часто пропагують відверто криваво-войовничі стереотипи поведінки, численні сімейні проблеми неповних сімей, надмірна індивідуалізація суспільства, яка провокує загальну збайдужілість людей до суспільних та особистих проблем інших.

Останні дослідження та публікації. Питання агресивності розглядалися у світовій соціальній філософії та психології К. Юнгом, З. Фрейдом, Г. Гартманом, Е. Крісом, К. Лоренцом, Е. Арносоном, Дж. Міллером, Дж. Доллардом, Дж. Саймоном та ін.

Останнім часом у вітчизняній педагогіці з'явилася достатньо велика кількість досліджень, присвячених профілактиці агресії у молодіжному середовищі як у контексті правовому, так і в педагогічному. Питання профілактичної роботи з молоддю розглядають А. Литвин, О. Личко, В. Бітінський, В. Оржеховська, О. Пилипенко, І. Фіцула, В. Лютий, О. Кирилова, О. Коструб, О. Вінда, І. Сомовата, Н. Максимова, С. Толстоухова, З. Зайцева, Г. Рашковський, О. Балакірева, О. Яременко, О. Вакуленко та ін. Проводяться численні конференції, як правового, так і педагогічного контексту, які присвячено проблемам агресії у молодіжному середовищі [1]. Однак у цілому можна констатувати, що педагогічні превентивні заходи щодо запобігання поширення агресії у молодіжному середовищі досліджено недостатньо, особливо у зв'язку із сучасною ситуацією, яка постійно змінюється.

Формулювання цілей статті. Дослідити зв'язок агресивної поведінки окремих представників молоді та ситуацією, пов'язаною із динамікою розповсюдження наркоманії, алкоголізму, інших девіацій; розглянути сучасні педагогічні методики профілактики таких девіацій.

Виклад матеріалу дослідження. За підрахунками експертів, до того часу як сучасні діти виростають, вони бачать понад 100 тисяч випадків агресивного насильства у ЗМІ. А у випадку несприятливого оточення цей вплив тільки посилюється.

Сім'ї «проблемних» дітей, як правило, відрізняються жорстокою, агресивною внутрішньо-сімейною поведінкою, постійними сварками, відсутністю злагоди, домашнього тепла та турботи, часто загальним тлом є вживання алкоголю та інших наркотичних речовин. Як зазначає Н. Максимова, «для формування особистості дитини важливі не стільки факти, події, які відбуваються у сім'ї, скільки їх значення для неї» [1, с. 93]. Можна стверджувати, що погане поводження та байдужість до дітей є родючим ґрунтом для розвитку духовно спустошеної і, як наслідок цього, жорстокої людини. За статистичними даними, 79 % дітей, які мають нахил до агресії, були свідками жорстокої поведінки батьків один до одного. У силу вікових особливостей особистості, що формується, причини всіх проявів девіантної поведінки у підлітків єдині. Правопорушення, алкоголізм, наркоманія та токсикоманія, афективні та невротичні розлади, що ґрунтуються на проблемах у сім'ї, є ланками одного ланцюга.

Адиктивна поведінка є складовим елементом девіантної поведінки; особистісна схильність до неї формується поступово; причиною її виникнення і несприятлива соціальна ситуація розвитку дитини. Своєчасна психологічна та педагогічна корекція цього особистісного новоутворення дозволяє уникнути формування психологічної готовності до вживання психотропних речовин, що, у свою чергу, веде до стабілізації поведінки. Якщо ж така корекція відсутня, то подальший розвиток особистості підлітка викривлюється і його поведінка набуває все більшої схожості з поведінковими проявами неповнолітніх так званої «групи ризику». У зв'язку з цим виникає питання про необхідність діагностики до особистісної схильності до адиктивної поведінки.

Усі сім'ї, де існує зловживання алкоголем, є дисфункційними. Незважаючи на зовнішні відмінні життя такої сім'ї (матеріальний рівень життя та освітній рівень подружжя, його соціальний статус, події та обставини), суттєві характеристики того, що відбувається, – подібні. У цих сім'ях постійно присутні напруженість, тривога, відчуття хаосу і непередбаченості, душевний біль. Емоційні потреби дітей постійно не задовольняються, оскільки батьки недоступні для дітей як фізично, так і емоційно. Алкоголь стає центром сім'ї, навколо якого зосереджені всі думки, почуття, дії та

вчинки решти членів сім'ї.

Правопорушення неповнолітніх – вкрай небезпечне соціальне явище. Таке правопорушення у середовищі неповнолітніх заважають, по-перше, формуванню соціально цінної особистості, по-друге, завдають суспільству значних витрат трудових ресурсів, по-третє, злочинність неповнолітніх відіграє визначальну роль у формуванні рецидивної злочинності. Тому профілактика правопорушень – справа надзвичайної державної ваги.

Педагогічна профілактика спрямована проти тих явищ суспільного життя, що детермінують порушення норм моралі і виступають як один із засобів адекватного орієнтування підлітків, стимулюють суспільно значиму поведінку.

Серед загальної проблеми зростання агресивності у сучасному суспільстві треба виокремити проблему озброєного насильства, тобто протиправних дій, що посягають на безпеку суспільства та особи і здійснюються із застосуванням зброї.

У загальнозживаному змісті під зброєю розуміється предмет, за допомогою якого значно підсилюються фізичні, чисто мускульні можливості людини, що прагне завдати поразки живому організму.

Треба зауважити, що зброєю у багатьох випадках можуть слугувати і так звані «загальнонебезпечні предмети» (використовувані як зброя), тобто предмети господарського, побутового, спортивного, промислового, технічного, медичного і тому подібного призначення, що служать загальноприйнятним законним цілям, але використовуювані як знаряддя злочину для нанесення тілесних ушкоджень чи психологічного впливу.

Деякі протиправні вчинки носять винятково зухвалий вкрай небезпечний характер, вирізняються надзвичайною жорстокістю. Це пояснюється розпачем правопорушників у зв'язку зі змінами, що відбуваються в нашому суспільстві (ці зміни не падають ні дорослих, ні дітей, ні старих, ні молоді, ні здорових, ні хворих).

Варто зважати при цьому, що багато хто із засуджених зважився на злочин через хворобу рідних, близьких, переслідуючи мету дістати кошти на ліки, лікування і т. д., а також неспроможністю прогледувати не тільки членів родини, але й себе. У підлітка, що нормально розвивається, виникають питання про сенс життя, про своє місце серед людей, завжди є інтерес до якогось виду діяльності; у разі порушення цього процесу формування самосвідомості супроводжується негативними емоційними переживаннями. Найчастіше такі підлітки не доходять до рівня усвідомлення свого внутрішнього світу та осмислення свого призначення в житті. Цьому перешкоджає соціальна та особистісна незрілість та їх негативна оцінка з боку оточуючих. Наслідки такого розвитку самосвідомості тісно пов'язані із уживанням психотропних речовин.

Оскільки сутність причин полягає в соціальній дезадаптації, психологічний аспект педагогічної профілактики полягає в необхідності формування у важковиховуваних підлітків і вихователів потреби у самовизначеності, самопізнанні, самовдос-

коналенні, розширенні особистих знань досвіду гуманних і демократичних стосунків, у прагненні до активного подолання негативних явищ у соціальній дійсності.

Досить складною проблемою залишаються насильницькі злочини, вчинені на сексуальному ґрунті. Зокрема, збільшується інтенсивність навмисних убивств, пов'язаних із зґвалтуванням. Ці злочини особливо небезпечні.

За неправильного ставлення батьків до проявів статевого дозрівання дітей, за викривленого уявлення про ті чи інші форми статевої поведінки виникають найскладніші ситуації та конфлікти. Помилкові дії та висловлювання дорослих можуть призвести до того, що емоційні переживання підлітка стануть недоступними для таких батьків. Тоді не виключено, що він може опинитись у психотравмуючій ситуації, вихід з якої може бути непередбаченим: невроз і неврозоподібні стани, вживання психотропних речовин, статевої девіації.

Гостра ситуація склалася й у сфері боротьби з наркоманією. 2013 року Управління ООН з наркотиків та злочинності вирізило Україну серед тих держав, що потребують першочергової допомоги через високий рівень вживання ін'єкційних наркотиків [1].

Кількість споживачів ін'єкційних наркотиків в Україні становить від 278 до 387 тисяч осіб. Це – найбільш численна група наркозалежних у Європі, за винятком Росії. Поширеність вживання ін'єкційних наркотиків в Україні щонайменше втричі перевищує середньосвітовий рівень, і становить від 0,88% до 1,22% (при середньосвітовому рівні у 0,31% [1]).

В Україні сьогодні спостерігається прогресуюче зростання незаконного поширення наркотичних засобів, відповідно, збільшується кількість осіб, що їх вживають. Щорічно виявляється і береться на облік від 8 до 10 тисяч осіб цієї категорії.

За даними деяких незалежних експертів кількість наркозалежних в Україні – 1,5–2 мільйона осіб, що в десятки разів перевищує різні офіційні числа. За даними МВС, кожен із семи тяжких злочинів вчинено у сфері обігу наркотиків. У свою чергу, Державний комітет з питань контролю за обігом наркотиків подає, що від 8% до 26% школярів у віці 13–16 років пробували наркотики хоча б один раз [1]. Нині наркозалежність помолодшала до 10–11-ти років. Останніми роками Україна послідовно прямує до національної катастрофи: кількість наркозалежних зростає в геометричній прогресії. Усього їх нараховується понад 200 тисяч, з яких 90% – молодь у віці до 30 років, половина з них пристрастилася до наркотиків ще підлітками [1].

Прояви протиправної поведінки під впливом наркогенних речовин у підлітків пов'язані з психологічними особливостями, що властиві цьому вікові. Внаслідок несформованості стійкості психіки, підлітки піддаються масовому впливу різноманітних факторів: традиційних і новостворених унаслідок інформаційного впливу, масового чи групового захоплення, почуття протесту чи тиску субкультурних груп. Це призводить до того, що

аморальні вчинки, правопорушення і злочини відзначаються жорстокими невмотивованими діями; протиправні дії, що здійснюються з метою заволодіння наркотичними речовинами чи засобами для їхнього придбання набувають масового характеру. Вкрай необхідні зусилля всієї системи виховного впливу суспільства, від школи, до церкви, для того, щоб рятувати молодь від залежності [1].

Про розмах насильства в Україні краще за все свідчить статистика Міністерства внутрішніх справ. По лінії кримінального розшуку реєструються, в основній масі, злочини, скоєні неповнолітніми і молоддю. Треба мати на увазі, що злочинні дії з боку осіб цієї категорії сьогодні складають майже 40 % від загальної кількості зареєстрованих злочинів. Завдяки омолодженню злочинності став можливим ріст кількості злочинів, вчинених способом, небезпечним для життя багатьох осіб (і невизначеного кола осіб), що виявляються у тероризмі, організації вибухів у громадських місцях чи у місцях значного скупчення людей, так звана «гра м'язами» з метою залякування конкурентів злочинця аби тих, що не бажають «платити за охорону», з метою тероризування населення окремих регіонів. У результаті цього наносяться значні матеріальні збитки державі і приватним підприємцям. При цьому гинуть і травмуються люди, що випадково потрапили на місце події. Практично жоден особливо тяжкий злочин не відбувається без застосування або використання вогнепальної зброї і вибухових речовин [1, с. 11].

Світові тенденції свідчать, що протягом останніх двох десятиліть серед підлітків і молоді вогнепальну зброю найчастіше обирають знаряддям скоєння злочину 86 %, саме цим пояснюється катастрофічне збільшення рівня злочинності.

Кожний восьмий випадок смерті підлітків є наслідком озброєного нападу, наприклад, у Сполучених Штатах, а на кожен смертельний випадок приходиться приблизно три поранення. Підліток у наші дні скоріше може загинути від насильницької смерті, ніж від природної або хвороби.

Хоча рівень насильства та злочинності зменшився останніми роками, всі ж кримінальні випадки із застосуванням зброї залишаються на досить високій позначці.

Шукіна Е. В. Педагогические превентивные мероприятия по предупреждению распространения агрессии в молодёжной среде.

А *Рассматривается проблема роста уровня агрессивности и насилия в молодёжной среде, выявляются некоторые факторы, которые могут влиять на их развитие: курение, употребление алкоголя и наркотиков, токсикомания.*

Ключевые слова: социализация, адаптация, агрессия, наркомания, алкоголизм, педагогическое влияние.

Shchukina O.V. Pedagogical preventive measures to prevent the spread of aggression among young people.

S *The article deals with the problem of the growth of levels of aggression and violence among young people, some of the factors that may influence their development: smoking, alcohol and drug use, substance abuse are identified.*

Key words: socialization, adaptation, aggression, drug addiction, alcoholism, pedagogical influence.

Насильство в житті підлітка може мати серйозні негативні наслідки для його подальшого розвитку, наприклад, погіршення успішності в школі, фізичного та морального здоров'я, формування комплексу неповноцінності і, чи наслідок цього, подальшої антисоціальної поведінки та у перспективі – протизаконної діяльності.

Результати такого деструктивного впливу на підлітка можуть проявитися миттєво або дати впевнено стверджувати, що підлітки, які стали жертвами жорстокого поводження вдома або поза домівкою, безумовно становлять групу підвищеного ризику і погляду вживання наркотиків, алкоголю та формування психічних розладів різного характеру.

Переосмислення загальної криміногенної обстановки, аналізу сучасного стану виховання підростаючого покоління з урахуванням соціальних, психолого-педагогічних і медико-біологічних факторів соціальної дезадаптації шкільної молоді дало можливість визначити детермінанти девіантної поведінки неповнолітніх у сучасних умовах. Ними є недоліки навчально-виховного процесу, прорахунки сімейного виховання, загострення конфліктів у системі вчителі-учні-батьки погіршення здоров'я дітей і підлітків, прорахунки в державній політиці стосовно неповнолітніх, нескоординованість і безсистемність у взаємодії школи, комісії та інспекції у справах неповнолітніх, слабка підготовка педагогічних кадрів до роботи з важковиховуваними учнями.

Висновки. Важливою передумовою соціальної адаптації підлітків і позбавлення від наркотичних звичок є залучення їх до позашкільної, суспільно-корисної діяльності, проведення профілактичних бесід і занять, покращання фізичного та духовного здоров'я, розвитку творчих здібностей, відповідальності та свободи саморегуляції особистості, підняття інтересу до навчання, самовдосконалення та самоповаги.

Список використаних джерел

1. The article deals the problem of the growth of levels of aggression and violence among young people, identified some of the factors that may influence their development: smoking, alcohol and drug use, substance abuse.